

Kell mennem, kell menjek?

Az új kiadású Nyelvművelő kézisztár **kell** szócikkében a következőt olvasuk: „A ~ ige és a birtokos személyjeles főnévi igenév alkotta szerkezetnek ez a szabályos alakja: *el ~ mennem*. A mondatvegyüléses *el kell, hogy menjek* forma az alsóbb szintű köznyelvben él; a terjedőben levő *el ~ menjek* eredetileg tájnyelvi, a köznyelvben bizalmas-népies v. bizalmas-pongyola hatású” (288).

A címbeli kétféle szerkezettel többek között Posgay Ildikó *Kell tanítsuk?* című tanulmánya foglalkozik. Dolgozatában írja: „egyesekek szerint idegen (román) eredetű tükörszerkezet, de mindenképpen olyan regionalitás, amely a magyar nyelvterület keleti nyelvjárásaiban és köznyelvében van meg” (Posgay 2001: 393). Kifejti továbbá, hogy ennek a szerkezetnek a 90-es évekbeli gyors elterjedésében „[b]izonyára nagy szerepet játszott a ma is élő nyelvi sztereotípiája, amely szerint Erdélyben beszélnek a legszebben” (uo.).

Adamikné Jászó Anna Wass Albert műveinek transzszilvanizmusait és a *kell menjek* szerkezetet vizsgálva ezt írja: „Jellegzetes transzszilvanizmus a **kell melletti ige használata igenév helyett**, tehát: *kell menjek* < *kell mennem*.” Használatának helyességét illetően Péntek Jánostól idézi a következőt: „Magam tehát nem örvendek annak, illetve nem annak örvendek, hogy terjed az *el kell menjek* használata. Ez egyszerűen tény, amelyet el kell fogadni.” (Adamikné 2003: 540).

Ugyanő hivatkozik Horger Antalra, aki *A magyar nyelvjárások* című munkájában (1934) így ír: „Mivel ez a szerkezet csak az oláhokkal szomszédos vidékeken

észlelhető és az oláh nyelvben is ez a szokásos..., ezért valószínű, hogy e nyj.-i jelenségben oláh hatást kell látnunk” (uo.). Adamikné arra is rámutat, hogy Wass Albert műveiben fellelhető az *el kell mennem* szerkezet is, és a kettő között az író gyakran árnyalatbeli különbséget tesz.

Érdeemes felfigyelni Posgay Ildikó következő véleményére: „Mivel az *el kell menjek* szerkezet megvan az erdélyi értelmiségiek nyelvében és nagyon gyakori a magyarországi média nyelvében, s mivel mindkettő mintaadó nyelvi rétegnek számít, nem is csodálkozhatunk azon, hogy ez az eredetileg regionális nyelvi szerkezet bekerült a köznyelvbe” (Posgay i. m. 393).

Ferenczy Géza egyik nyelvművelő cikkében írja: „Eszünk ágában sincs fönnakadni rajta, ha Tamási Áron, azaz kis barátunk, a csíkcsicsói Szakállas Ábel így beszél: »A másvilágról tudok is annyit, mint ők [ti. a papok], még csak ezt kell kitanuljam.« Neki beleillik a szájába; a Hargita táji ész- és nyelvjárás szerint forog az esze meg a nyelve.” Azt azonban helyteleníti, hogy „fővárosunkban is hovatovább szerte így hallani: *el kell menjek; meg kell mondjam; rá kell szóljak*” (Ferenczy: 1973: 181). Ferenczy az írott szövegből is hoz fel példákat. Véleménye szerint ez a szószerkezet „nyelvjárásias, sőt némelyek szerint idegenszerűség, román vagy francia – nyelvi hatás volna az erdélyi magyar nyelvjárásokban” (uo.). Ő is erdélyi hatást lát ennek a szerkezetnek az elterjedésében, és úgy véli, hogy „az erdélyi magyarok, főként az erdélyi írók hatásaképpen gyökeresedett meg a pesti nyelvben” (uo.). Rámutat a **mondatátszövődés**re, tudniillik, hogy a *kell, hogy elmenjek* az *el kell, hogy menjek* szerkezetből alakult ki, s ebből az *el kell menjek*. Nyelvhelyességi szempontból azt ajánlja, hogy a „*kell, hogy*-os szerkezetet ne bántsuk, olykor meg se lehetünk nélküle (Pl. amikor a *kell* mellett a részeshatározó többszöri *-nak, -nek* ragja bonyolítaná a mondatunkat.) A *hogy*-ot azonban ne hagyjuk ki belőle! Mindamellet semmiképpen se feledkezzünk meg a régi jó szerkesztési módról” (uo.). A szerzőnek a „jó szerkesztési módról” felhozott példái a *kell* + főnévi igenév személyragos alakjára vonatkoznak.

Bencédy József napjaink nyelvhasználatának változásairól szólva, azt írja, hogy a nyelvjárási elemek (enyhe diftongusok, tájszók, sőt regionális szerkezetek is, ilyen például az *el kell menjek*) köznyelvben való megjelenése nem kifogásolható. „Mindez az alkalmon és a mértéken múlik” – írja (Bencédy 1997: 15).

Szerinte kifejezőkészletünk bővülésétől nem lehet elzárkóznunk. „De rögtön hozzáteszem – olvassuk tovább a dolgozatban – itt még erőteljesebben fel kell hívnunk minden beszélő figyelmét a stíláriis szempontokra: tudomásul vehetjük szó- és kifejezőkészletünk bővülését, örülnünk kell gazdagodásának, ha ezzel – témától, helytől nem függetlenül – árnyaltabbá, színesebbé válik beszédünk. De ugyanakkor féltő gonddal kell ügyelnünk az átlagosnál választékosabb köznyelvi változat megőrzésére, tisztán tartására” (uo. 16).

Kiss Jenő szerint „minden egyes nyelvváltozat nemcsak többsikű”, hanem „többstíliú” is. Mint írja „a köznyelvi norma sem egyszer s mindenkorra adott szabályrendszer, több-kevesebb változással előbb vagy utóbb itt is számolni kell”. Így például az *el kell menjek*-féle szerkezet szerinte az utóbbi mintegy másfél évtizede vált a köznyelvnek szerkezetévé. Megemlíti továbbá, hogy Szabó T. Attila 1968-ban még nyelvjárási jelenségnek minősítette (Kiss 1994: 82).

A Magyar nyelvtörténet című egyetemi tankönyv példái pedig arra világítanak rá, hogy nyelvünkben nem új ez a szerkezet: „A beszélt nyelvben talán már a középmagyar kor előtt megjelent a **kettős állítmány**, adatolni azonban csak a 16. század utolsó negyedéből tudjuk.” Egy 1584-ből származó boszorkányperből ezt a szóbeli megnyilatkozást idézi: „*el kell* mindnyájan *veszszetek* miattam”. Ez az állítmánytípus a kontamináció eredménye (Kiss–Pusztai [szerk.] 2003: 664).

Két forrásra vezet vissza a jelenséget: egyrészt az olyan mondatokra „amelyben a *kell* ige az állítmány, az alany pedig a személyragos főnévi igenév”. A vegyülés másik forrásának pedig azt a mondatípust tartja, „amelyben a főmondatot a *kell* állítmány zárja, és az utána következő alanyi mellékmondatot a *hogy* kötőszó vezeti be”. Mindkét formára példát idéz a Jókai-kódexből: „A keveredés közvetlen előzményének azonban inkább ennek a mondatípusnak mondatátszövődéssel módosult formája tekinthető”. Íme az 1738-ból adatolt mondat: „*A Csik-szeredai várhoz kell hogy szállítsanak* 15 ezer palizáta [palizáta = 'karó, palánk'] fát” (uo.).

A kettős állítmányt eredményező kontaminációt az idézett könyv így mutatja be: 1. *el kell mennem* x 2. ([*az*] *kell, hogy menjek*>) *el kell* (,) *hogy menjek* → *el kell menjek* (uo.).

Az újmagyar kort tárgyaló fejezetben pedig ez áll: „A korszak folyamán a beszélt nyelvben feltehetőleg sűrűbbé vált az *el kell menjek* szerkesztésmódnak, vagyis a kettős állítmánynak a használata. Alkalmazása továbbra is Erdélyben maradt a legjellemzőbb” (Kiss–Pusztai [szerk.] 2003: 758).

A legújabb magyar korban is elsősorban erdélyi jelenség a kettős állítmány, s ez „– feltehetőleg főként éppen az Erdélyből érkező áttelepülők révén – a nyelvterület más tájaira, sőt a beszélt köznyelvbe is behatolt” (831).

Az írásbeliséget illetően „a kettős állítmány műfaji és regionális terjedése és elterjedtsége feltérképezésre vár” (uo.). Az említett munka az MTA Nyelvtudományi Intézetében levő akadémiai nagyszótár kéziratos anyaga alapján idézi József Attila 1931-ben keletkezett verséből: „Villogó szívü, gyözni bíró / vagyok, kinek *kell legyen* kedve / igazat tenni” (uo.).

A Magyar grammatika című könyv is foglalkozik a kérdéssel. „**A kettős állítmány** alárendelő összetett mondat tagmondatainak átszövődése során keletkezett mondatrész: *el kell menjünk* (= *kell az, hogy elmenjünk* ~ *el kell mennünk*).” Alaki szerkezetét illetően: „A kettős állítmány egyik tagja a *kell* ige valamelyik szóalakja, a másik tagja pedig egy felszólító módú ragozott igealak, illetőleg esetleg kopulás névszó...” (Keszler [szerk.] 2000: 396).

Az utóbbi időben felfigyeltem arra, hogy a médiában, elsősorban a televízióban, de még a szépirodalmi szövegekben is gyakori a *kell* + igei szerkezet; mellette azonban él a hagyományosabb *kell* + igenévi nyelvi alakulat is. Ezért tudatosan kezdtem gyűjteni a kétféle szerkezetet. Arra voltam kíváncsi, hogy a beszélt és írott köznyelvben milyen arányban fordul elő az egyik, illetőleg a másik. A média nyelvéből (sajtó, televízió) és a szépirodalmi szövegekből gyűjtött példákat az alábbiakban mutatom be. A forrás helyére zárójelben hivatkozom.

1. A média nyelvének példái

„Az újságolvasó ember *kell legyen...*” (Minya Károly: Információhiány. Kosuth rádió, Tetten ért szavak, 2003. szeptember 10. és az Édes Anyanyelvünk 2003. októberi száma).

Szombat este *be kellett vigyünk* a kórházba (ifj. Pap László, Magyar Televízió, A szólás szabadsága, 2003. október 19.).

„...ezekhez szükséges források előteremtése *kell meghatározza* a városfejlesztést” a Vácért című információs lap).

„Nem *kell* mást *tegyünk*” (a földművelési miniszter nyilatkozata, Magyar Televízió, Nap-kele, 2003. október 21.)

„Gyerekekkel *kell beszéljél...*” (Verebes István műsorvezető, Magyar Televízió, Nap-kele, 2003. november 8.).

„Amikor a rádióról beszélünk, tudomásul *kell vegyünk...*” (Újhelyi István, Magyar Televízió, Nap-kele 2003. november 19.).

„*Meg kell mondjam*, hogy naponta 200 levelet kapok” (Hiller István, Magyar Televízió Nap-kele című műsorának 2004. január 23.).

„Az európai listát illetően azt *kell mondjam...*” Torgyán József, Magyar Televízió, Nap-kele, 2004. február 21.).

„A fiataloknak is *kell üzenjünk...*” (Schmidt Pál, Magyar televízió, Este, 2004. június 2.).

„...mégis azt éreztem, *meg kell tennem* (ifj. Schirilla György, Blikk, 2005. január 5.).

„Sok külföldi kapcsolatot *kellett felépítsen...*” (Göncz Kinga, Magyar Televízió, A szólás szabadsága, 2006. június 18.).

A médiából idézett 11 szövegrészletben a *kell menjek* típusú szerkezetek száma 9, míg a *kell mennem* típusúaké 2.

A média nyelvéből vett példák közül kettő újságból való, a többi szóban hangzott el a televízióban. Az összesen 11 szövegrészletből 10 a *kell* + főnévi igenes szerkezet, míg a *kell* + főnévi igenév birtokos személyjeles szerkezet csak egy példában fordul elő.

2. Példák szépirodalmi művekből

„S egy szép napon *be kell te lásd...*”; „békességét *kellett összerontsa...*” (Goethe: Faust, I. rész, Magyar Helikon, 1961. Fordította Jékely Zoltán 107, ill. 199).

„De még kedvesebb vendég *kell legyen / A hős ...*” (Goethe: Faust, II. rész, 1961. Fordította Csorba Győző).

„Túl *kell legyen* már a kilencvenen” (Görgey Gábor: Utolsó jelentés Atlantiszról. Volt egyszer egy Felvidék. Európa 2002).

„Itt már valami orgazmusvágy *kellett működjék*” (Görgey Gábor i. m., Kísértések könyve, 355).

„*Meg kell mondjam*, nagyon jó szokásnak tartom, hogy nem adja le a recepción a szobakulcsot” (uo. 394).

„Ennek Velencébe *kell*et jönnie...”; „...de Ádámnak is Velencébe *kell*et jönnie...” (Görgey Gábor i. m., A homár páncélja, 484).

„Lehetséges, hogy az ember a kibogozhatatlan problémáit csak *át kell adja* a gyerekek...” (Görgey Gábor i. m., Adriai-tenger szirénje, 653).

„...másnap hajnaltól napestig a mezőn *kell* majd *legyen*” (Bánffy Miklós: Erdélyi történet I. Megszámláltattál. Polis Könyvkiadó, Kalota Könyvkiadó, Erdélyi Református Egyházkerület, Kolozsvár, 2002, 64).

„Én *kell*et átadjam a legjobb barátomnak...” (uo. 73).

„...mert ő gárdistának érezte magát, aki *meg kell* védelmezze a »Máriászázt« minden veszedelem elől” (Bánffy uo. 193).

„...ha pénz nélkül megy vissza Brassóba, *le kell mondjon* rangjáról...” (uo. 242).

„Akkor el *kell mondjon* mindent” (uo. 242).

„Ágnes asszony maga *kell*et egykor *kiküzdje* befogadtatását a magyarországi társaságba” (uo. 331.).

„Mennyit *kell*et ezért *dolgozzon*” (uo.).

„Erőt *kell*et vegyen magán...” (uo.).

„Azért mégse *kell*et volna ilyen ostobán *viselkednie*...” (uo. 332).

„Akkor *kell beszél*nie, mikor mint vádlottat hívatják...” (uo. 336).

„Össze *kell szedje* az erejét, mielőtt Ágnes mama elé lép” (uo.).

A szépirodalmi szövegrészletek száma: 17. Ebből a Nyelvművelő kézisztár szerint köznyelvi helyesnek ítélt szerkezet: 3, a „bizalmas-népies vagy bizalmas-pongyola” forma, azaz a *kell menjek* típus 14.

Wass Albert munkáiból szándékosan nem idéztem, hiszen erről Adamikné fentebb említett tanulmányában részletes elemzést adott. Hogy Bánffy Miklós szövegrészleteiben majdnem kizárólagos a *kell* + felszólító módú ígés szerkezet, ez ugyancsak az író erdélyi származásával, és az ebből következő transzszilvanizmussal magyarázható. Talán erről tanúskodnak a Jékely Faust-fordításából idézett mondatok is. Tudtommal azonban sem Csorba Győzőnek, sem Görgey Gábornak nincs erdélyi kötődése, így nem az otthonról hozott, hanem inkább a később eltanult nyelvváltozatot figyelhetjük meg az idézett példákban. Ennek használata lehet tudatos, vélhetően egy sajátos stílushatás érdekében.

A média és a szépirodalom nyelvéből vett szövegrészletek feldolgozása után kérdőíves felmérést végeztem Vácon. A kérdőívben a következő mondatpárok szerepeltek: A) *A gyerek meg kell tanulja a leckét* – B) *A gyerekek meg kell tanulnia a leckét*. A) *El kell mennem a városba* – B) *El kell menjek a városba*. A) *Mindent el kell olvasnia* – B) *Mindent el kell olvasson*. A) *Nem kell mást tegyünk* – B) *Nem kell mást tennünk*.

A megkérdezettektől azt kértem, hogy jelöljék meg azoknak a mondatoknak a betűjelét X-szel, amelyeket ők használnak. Arra is felhívtam a figyelmüket, hogy mind a két szerkezet egyaránt él az élőnyelvben, a sajtóban és a szépirodalomban is, ezért ne azt mérlegeljék, hogy melyik változat a helyes vagy helytelen. Azokat a példamondatokat jelöljék meg, amelyeket ők használnak. Kértem továbbá, hogy tüntessék fel életkorukat és iskolai végzettségüket is, mivel feltételeztem, hogy

a nyelvhasználatban ezeknek a tényezőknek is szerepe lehet. Az iskolai végzettségnek három kategóriáját adtam meg: általános iskola, középiskola, felsőfok. A szakmunkásképző iskolai végzettséget a középfokú iskolákhoz soroltam. A felmérést személyesen végeztem el, kivéve az egyik tagóvodát, ahol annak vezetője adta ki a dolgozóknak a kérdőíveket.

A vizsgálat eredményét táblázatokban mutatom be.

Életkor	Főnévi igenév személyragos alakja	Felszólító módú ige	Mindkettő	Összesen
20–25	4	–	1	5
26–30	1	–	1	2
31–35	3	–	2	5
36–40	3	–	–	3
41–45	6	–	3	9
46–50	10	–	5	15
51–55	2	–	3	5
56–60	5	–	6	11
61–65	2	–	1	3
66–70	1	–	–	1
71–75	1	–	–	1
Életkorát nem jelölte	2	–	–	2

1. A kétféle szerkezet használatának megoszlása életkor szerint.

A megkérdezettek közül a 8 példamondatból 40-en csak a *kell* + főnévi igenév személyragos alakját jelölték meg, 22-en úgy vélték, hogy bizonyos mondatokban indokoltabb a felszólító módú ige. Ezek a mondatok a következők voltak: *Mindent el kell olvasson*: 15 válasz; *El kell menjek a városba*: 5 válasz; *Nem kell mást tegyünk*: 2 válasz.

A 62 kérdőíven összesen 496 mondat szerepelt. Ennek felét, 288-at kellett megjelölni. A főnévi igenévvel alkotott szerkezeteket a válaszadók 92%-a, az igével alkotottakat ezzel szemben csak 8% jelölte meg. A 26–30, 36–40, 66–70 és a 71–75 év közötti korosztály, valamint az életkorát nem jelölő két személy mindegyik mondatpárban a főnévi igeneves alakot jelölte meg. Az 56–60 éves korosztályban szinte alig van különbség a két szerkezet használatában (55, ill. 45%). Fel-tűnő azonban a 46–50 évesek esetében, ugyanis ebben a korcsoportban 67, illetve 33% az arány.

A táblázatból kiderül az is, hogy olyan válaszadó nem volt, aki kizárólag a *kell* + igés szerkezetet használja. Az adatok arra is felhívják a figyelmet, hogy az életkor nem játszik jelentős szerepet a nyelvhasználatnak eme két változatát illetően.

Figyelemre méltó annak a személynek a válasza, aki a *Mindent el kell olvasson* és a *Nem kell mást tegyünk* mondatokkal kapcsolatban megjegyzésként odaírta a kérdőívre, hogy hiányzik a *hogy* kötőszó. Valószínűleg felismerte a Nyelvművelő kézisztárban is említett mondatkeveredésből alakult szerkezetet.

iskolai végzettség	főnévi igenév személyragos alakja	felszólító módú ige	mindkettő	összesen
általános iskola	1	–	1	2
középfok	24	–	12	36
felsőfok	15	–	9	24

2. A válaszok iskolai végzettség szerinti megoszlása

A középfokú iskolázottság széles körben elterjedt, ezért érthető, hogy a megkérdezettek között mindössze kettőnek van csak általános iskolai végzettsége. Érdekes, hogy a kétféle válasz éppen 50–50%-os. A másik két csoportba tartozók válasza arra engednek következtetni, hogy bár az igenév birtokos személyjeles alakjával alkotott szerkezet van többségben, azoknak a száma sem jelentéktelen, akik az igés szerkezeteket is használják. A középfokú végzettségűek 67%-a választotta az igeneves, 33%-mindkét formát. Az egyetemi, főiskolai végzettségűek 63%-ának nyelvhasználatára csak az igeneves, 37%-ára mindkét szerkezet jellemző. Úgy tűnik tehát, hogy az iskolai végzettségnek nincs meghatározó szerepe a kétféle alakulat használatát illetően. Inkább az a jellemző, hogy a már fentebb is említett mondatokban egyesek nagyobb nyomatókat éreznek, és ennek kifejezésére a felszólító módot alkalmasabbnak találják. Erre a jelenségre figyelt fel Adamikné is Wass Albert szövegeinek vizsgálatakor.

A Vácon végzett felmérés eredményei azt bizonyítják, hogy a *kell mennem* típus jóval gyakoribb, s ebben sem az iskolai végzettségnek, sem az életkornak nincs jelentős szerepe. Feltehető, hogy a településen még nem terjedt el a *kell menjek* szerkezet, és a beszélők csak elvétve, amint láttuk, főképp a nagyobb nyomatók kifejezésére használják.

Ennek a felmérésnek ellenpróbájaként megkérdeztem a Beszélni nehéz! anyanyelvi mozgalom Vácon rendezett 20. országos táborának 50 résztvevőjét. A nekik kiosztott lapon nem szerepelt sem az életkor, sem az iskolai végzettség, hiszen valamennyien – talán hármuk kivételével – magyartanárok. Nem tartottam fontosnak az életkor megjelölését sem. Velük is közöltem: nem arra vagyok kíváncsi, hogy melyik szerkezetet tekintik a nyelvi norma szerint helyesnek, hanem arra, hogy ők melyik változatot használják. Mivel a megkérdezettek az ország különböző részéből érkeztek, sőt volt közöttük határon túli résztvevő is, a feldolgozást nagymértékben nehezítette volna, ha mindenkinek figyelembe veszem a lakóhelyét, már csak azért is, mert a legtöbb helységről csupán egy személy érkezett. Ezért a válaszokat csak számszerűen mutatom be.

A felmérés eredménye várakozásomnak megfelelően alakult. Az 50 válaszból 46 csak a főnévi igenevet használja a *kell* igével. Kettőn, általában a főnévi igeneves alakulatot, de a *Mindent el kell olvasnia*, illetve a *Mindent el kell olvasson* mondatok közül az utóbbit jelölték meg. Hogy valóban Erdély, illetve a keleti nyelvjárások jellemzője ez a szerkezet, azt az bizonyítja, hogy az egyik körvezető csak az igés formát jelölte. A kérdőívre kiegészítésül odaírta: „Erdélyből érkeztem.”

Egy válasz értékelhetetlen volt, ugyanis a válaszadó példamondatok mindkét változatát megjelölte; feltehetőleg azt hitte, hogy a helyes válaszra vagyok kíváncsi, így nem derül ki, hogy az ő spontán beszédében melyik szerkezet fordul elő.

Felméréseim azt bizonyítják, hogy a beszélt köznyelvben a *kell* + igenév használata a gyakoribb. Esetenként azonban előfordul a *kell* + ige is. Az egykor tájnyelvi, később regionális köznyelvi változat lassan köznyelvvé válik. A kétféle szerkezet egymás mellett él.

Posgay Ildikó ezt írja: „Annak ellenére, hogy több mint tíz éve foglalkoztat ennek a szerkezetnek a terjedése, tulajdonképpen elcsodálkoztam azon, hogy már a tankönyvekbe is bekerült, ami azt jelenti, hogy megfelel a köznyelvi normának. S mi történik az *el kell mennem* szerkezettel? Vajon a *-nók/-nők* vagy az *ikes* igék sorsára jut? Kár lenne érte” (i. m. 394).

Posgay Ildikónak igaza van. Kár lenne, ha az *el kell mennem* szerkezet kiveszne a nyelvünkől. Adataim bizonyítják, hogy aggodalomra nincs ok. A spontán beszédben többségben ez fordul elő, míg a *kell menjek* használata elenyésző. Valószínű, hogy továbbra is békésen él egymás mellett a két változat. Feltételezhetjük, talán megoszlik a funkciójuk, és elképzelhető, hogy – miként Adamikné Jászó Anna is rámutat Wass Albert szövegeinek vizsgálatakor, illetve ami felmérésem néhány válaszából kiderül – a *kell* és a felszólító módú ige a nagyobb nyomaték kifejezésére lesz alkalmas, az *el kell mennem* szerkezet pedig az egyéb beszédhelyzetben fordul elő. Az irodalmi nyelvben valószínűleg sajátos stilisztikai szerepet kap. Ám az is előfordulhat, hogy a kommunikációs céltól függetlenül, csupán az egyén nyelvhasználata dönt, s így színesebbé, változatosabbá válik a nyelv. A tendencia azt jelzi, hogy ma már nyelvhelyességi szempontból mindkettőt el kell fogadnunk. Erről tanúskodik Grétsy Lászlónak az *Értsünk szót!* című rádióműsor egyik adásában egy telefonáló érdeklődésére adott válasza, mely szerint a két változat mindyike helyes.

Összefoglalásként az alábbi megállapításokat tehetjük:

A *kell menjek*-féle szerkezet tájnyelvi szinten, elsősorban az erdélyi nyelvjárásban már régen él. A magyarországi köznyelvben először a Trianon utáni erdélyi menekültek révén terjedt el, majd az 1990-es évek elején az Erdélyből való áttelepülés hatására még inkább gyökeret vert.

Adataim szerint a média nyelvében egyre gyakoribb, de a spontán beszédben, ahogy ezt felmérésem adatai bizonyítják, csak elvétve fordul elő.

A szépirodalom nyelvében is jelen van.

Használatát korábban erősen nyelvjárási ízűnek tekintette több nyelvész is, ma azonban már nemigen helyteleníthető.

SZAKIRODALOM

- Bencédy József 1977. Változások napjaink nyelvhasználatában. In: Adamikné Jászó Anna–Vargáné Raisz Rózsa (szerk.): *Oktatási tapasztalatok – kutatási eredmények tanulmányok az anyanyelv használatának és oktatásának kérdéseiről*. Korona Nova Kiadó, Budapest.
- Ferenczy Géza 1973. El kell mondjam? El kell mondanom! In: Grétsy László (szerk.): *Anyanyelvi kaleidoszkóp*. Budapest.

- Grétsy László–Kemény Gábor 2005. *Nyelvművelő kézikönyvtár*. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- Keszler Borbála (szerk.) 2000. *Magyar grammatika*. Nemzeti Tankönyvkiadó Rt., Budapest.
- Kiss Jenő 1994. *Magyar anyanyelvűek – magyar nyelvhasználat*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Kiss Jenő–Pusztai Ferenc (szerk.) 2003. *Magyar nyelvtörténet*. Osiris Kiadó, Budapest.
- A. Jászó Anna 2003. Transzszilvanizmusok és a *kell menjek* szerkezet Wass Albert műveiben. In: Hajdú Mihály–Keszler Borbála (szerk.): *Köszöntő könyv Kiss Jenő 60. születésnapjára*. Budapest.
- Posgay Ildikó 2002. Kell tanítsuk? In: Balázs Géza–Adamikné Jászó Anna–Koltói Gábor (szerk.): *Éltető anyanyelvünk*. Írások Grétsy László 70. születésnapjára. Tinta Kiadó, Budapest.

Dóra Zoltán

SUMMARY

Dóra, Zoltán

Kell mennem, kell menjek?

The author claims that constructions of the type *kell menjek* ‘I have to go’ have been around for quite some time at a dialectal level, especially in Transylvanian speech. In Standard Hungarian (of Hungary) it was first introduced on a large scale by Transylvanian refugees after the first world war, and it further gained ground in the early 1990s due to mass immigration from Transylvania. According to the data collected by the author, this construction is more and more widespread in the language of the media, whereas in spontaneous speech it only occurs sporadically (as a survey made by the author shows). It is also present in the language of fiction. Its use was labelled as “heavily dialectal” by several linguists earlier on, but today it should not be frowned upon any more.